

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Презиме, име једног
родитеља и име
Датум и место рођења

Митровић (Драган) Коста
26. јануар 1983. године, Београд

Основне студије

Универзитет
Факултет
Студијски програм
Звање
Година уписа
Година завршетка
Просечна оцена

Универзитет у Београду
Правни факултет Универзитета у Београду
Међународно-правни смер
дипломирани правник
2002.
2006.
9,03

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ			
ПРЕС. СЕД.	31. 10. 2016.		
ОРГ. ЈЕД.			ВРЕДНОСТ
02	2386		

Мајстер студије, магистарске студије

Универзитет
Факултет
Студијски програм
Звање
Година уписа
Година завршетка
Просечна оцена
Научна област
Наслов завршног рада

Универзитет у Нишу
Правни факултет Универзитета у Нишу
Правно-теоријски смер
Мајстер правно-теоријских наука
2012.
2013.
10,00
Правно-теоријска
Етичка страна преображаја правне државе и владавине права

Докторске студије

Универзитет
Факултет
Студијски програм
Година уписа
Остварен број ЕСПБ бодова
Просечна оцена

Универзитет у Нишу
Правни факултет Универзитета у Нишу
Теоријско-правни
2013/2014.
180
10,00

НАСЛОВ ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Наслов теме докторске
дисертације
Име и презиме ментора,
звање
Број и датум добијања
сагласности за тему
докторске дисертације

Правна држава као идеја и етичка вредност
Марко Трајковић, ванредни професор
НСВ број 8/18-01-003/16-018, у Нишу, 14. априла 2016. године.

ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Број страна
Број поглавља
Број слика (шема, графикана)
Број табела
Број прилога

XVIII+250 страница текста+III (укупно 271 страница)
Увод+ десет глава+завршно разматрање
Нема
Нема
Нема

**ПРИКАЗ НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КАНДИДАТА
који садрже резултате истраживања у оквиру докторске дисертације**

Р. бр.

Аутор-и, наслов, часопис, година, број волумена, странице

Категорија

1. Коста Митровић (са проф. др Драганом М. Митровићем и проф. др Марком С. Трајковићем), *Моралност права, пословна етика и биоетика*, „Правни живот“: *Морал и право*, свеска II, бр. 10, Београд 2012, стр. 211–226 [ISSN 0350-0500].

У време када је позитивноправно учење о раздвојености права од морала било у свом зениту, појавила се Фулерова оригинална природноправна теорија у секуларизованом облику чији су особени и промишљени аргументи поздрављени чак и у оним правничким срединама у којима је она довела до запаљивих расправа и контроверзи. Утицај Фулерове теорије о моралности права био је толико велики да је, готово у исто време када је објављена, убрзала формирање једне дисциплине која се бави практичним питањима свакодневног живота – пословне етике са њеним подврстама, али и омогућила образовање једне сасвим нове филозофско или религијски надахнуте научне дисциплине која се бави изворним и најдубљим проблемима живота и његовог смисла у свим његовим изведеним и примењеним облицима. Реч је о биоетици и из ње изведеној новој дисциплини – биојуристици. Обе дисциплине, као и пословна етика, нужно развијају снажне ослонце и везе са правом, будући да у савременим друштвима морал без права није довољан у истој мери у којој право није довољно без морала. На тај начин је етички освежено и оснажено право убрзало развој две примењене етичке дисциплине – пословне етике и биоетике са изведеном биојуристицом.

Коста Митровић, *Историјски и савремени развој главних учења о законитости у правној теорији*, „Пешчаник“, бр. 12, Ниш 2014, стр. 312–324 [UDK број: 340.13/15 (091); 340.131 (497.11) (091); ISSN 1451-6373];

Законитост је прешла дуг историјски пут од владареве воље до савременог правног начела. Није тешко запазити да се њен појам у римској јуриспруденцији или средњовековној теолошкој и световној мисли сасвим јасно разликује од њеног модерног и савременог појма. То у истој мери важи за како за српску средњовековну и модерну праксу, тако и за модерну или данашњу српску правну мисао и њене правне документе.

2. У савременој правној теорији у свету постоје два главна значења која се придају појму законитости. Она одговарају носећим идејама два главна савремена светска система права: европском континенталном и англо-саксонском. Први предност даје формалном и нормативном појму законитости, а други њеном садржинском појму оличеном у правној држави и владавини права. Исте путање размишљања и утицаја постоје у српској правној мисли, од Божицара Грујовића до Радомира Лукића.

M 53

Данас се разлике између европског континенталног и англосаксонског система права свесно и плански ублажавају и губе захваљујући унификавању различитих делова права, широком коришћењу правних трансплантата итд. Постепено ублажавање првобитних разлика дозвољава да се закључи како ће се ова два система у догледној будућности стопити у један и јединствен водећи светски систем права.

Коста Митровић, *Учења два главна светска система права о законитости и њихово приближавање*, „Журнал за криминалистику и право“, Vol. XIX, No. 2, Београд 2014, стр. 137–153 [ISSN 0354-8872=NBP. Наука, безбедност, полиција; COBISS.SR-ID 125217799]

3. У савременој правној теорији постоје два главна значења која се придају појму законитости. Писцима који су се формирали на традицији англо-саксонског система права заједничка је тежња ка унификавању западњачког типа законитости, што је до 1961. године учињено. Англо-саксонским писцима је исто тако заједничко оштро критиковање ставова правних писаца који припадају континенталној правној традицији и пракси. Према њима, правници на Континенту, тј. „позитивисти“, свде законитост или на „питање чињеница“ или на „процену обавезности закона“ коју стављају у потпуно другачију раван од равни у којој би законитост иначе требало да се посматра. Англо-

M 52

гаксонски правници нарочито истичу да закон у европском континенталном праву „представља првенствен израз смишљеног стварања закона“ које може да се одреди максимом *Lex est quod populus iubet atque constituit*, као и да је формални третман законитости главни узрок разликама поводом одређивања појма законитости. На пример, у Њу Делхију и у Лагосу, оштро је нападнута Келзенова „чиста теорија права“, нарочито онај њен део који се односи на учење о логичкој затворености правног система. Према критичарима Келзенове теорије, законитост није само захтев за формалном сагласношћу и тачношћу са односним законом. Она је у исто време „захтев за сагласношћу закона и одлука са вредностима које се постављају као неопходне за постојање „слободног друштва““.

Наведеним ставовима и расправама из поменутих докумената постављени су темељи заједничког појма начела законитости. Њихов значај ни данас није усахнуо, све време утичући на правна схватања и праксу. За потпуније разумевање процеса везаних за унификацију законитости интересантно је и најновије учење о постојању две врсте међународне владавине права у смислу „thin“ (танке, ретке) и „thick (дебеле, густе) rule of law“. Тиме се додатно прави разлика између држава у којима већ постоји владавина права.

Коста Митровић (са проф. др Марком С. Трајковићем) *Глобално управљање и опште добро*, „Правни живот“, св. IV, бр. 12, Београд 2014, стр. 517-529 [ISSN 0350-0500];

Тема светске државе, сучељене са појмом општег добра,

већ је по себи довољно узнемирујућа. Тема светске државе је и тужна, јер представља сведодочанство о великим напорима светске елите да људски род унизе до уништења. То је тужна тема и због тога што творци светске државе нису кренули од „логике срца“ или „антрополошке и етичке душе која из дубине напиње глобализацију према циљевима солидарне хуманизације“ као основе за изградњу целине. Када се упореди са главним циљем тог подухвата, размишљање о техникама за успостављање светске државе може се сматрати мање важним. И не само то. За онај део човечанства који је привржен светињи личне слободе, јер без ње човек представља тек биолошки саздано људско биће, реч је о великом огрешењу о људски род идеолога и стручњака-градитеља светске супердржаве. Важно је схватити да је реч о новом Нимродовом подухвату, који никоме не може да донесе спокој. Најбоље би било када би светска држава била искључиво информатичка. У ствари, једино информатичка светска држава (која се у једном ширем смислу може сматрати одразом људског схватања општег добра), може да одолева насртајима светских патократа дуже од свих других људских творевина. Није ни чудо што пакократе данас у информатичкој заједници виде велику опасност и начин да се оспори њихова тежња ка апсолутној физичкој власти над свиме што постоји, а коју, ни мање ни више, замишљају у божанским а не у земаљским размерама.

4.

М 51

Коста Митровић (са проф. др Драганом М. Митровићем) *Преображаји правне државе и владавине права, међународни научни скуп Проблеми функционисања правне државе у региону*, Правни факултет у Источном Сарајеву, Република Српска (БиХ), зборник радова, 2014, стр. 1–18, [UDK 340.12.:342.2(082); М 23 ISBN 978-99938-57-31-0; COBISS.RS-ID 4363544];

5.

Правна држава и владавина права нису статичне, већ динамичне појаве способне да се мењају. Тај њихов преображај јасно показује три важне ствари и два важна периода у њиховом модерном двовековном трајању.

Прво, да је њихово постојање епизодног карактера. Осврнемо ли се на запамћену историју људског рода – то је скоро исто као трајање атинске демократије.

Друго, да се сама правна држава, почевши од краја XIX, успињала од либералне државе старијег грађанског друштва до социјалне државе благостања. То време се може сматрати њеним врхунцем, што важи и за владавину права.

И треће, да су након тога, правна држава и владавина права почели да се урушавају, напуштају или одбацују. Можда је тај други и важнији део њиховог преображаја могуће означити изразом „залазак“.

Већ од седамдесетих година почињу да се праве разлике између развијених и неразвијених држава у погледу поштовања правне државе и владавине права. Следеће јесу проблеми са њиховим остваривањем. Ти проблеми захтевају одговор, а одговор је пронађен у ограничавању људских слобода и права – управо у оном што је супротно изворном смислу правне државе и владавине права. Даљи корак представљало је стварање правне државе националне сигурности.

Запита ли се шта је то још ново у двовековном преображају правне државе и владавине права, може се запазити као најочигледније да је у завршном делу процес отуђивања и обезљубљивања људи. То је знатним делом постигнуто коришћењем технолошко-информатичких могућности чији се даљи развој не може до краја сагледати. Важно је истаћи да је по први пут реч о непосредном прилагођавању људи праву, а не права људима. А то води ка поробљавању људског рода и обрасцима трансхуманог друштва које и није замишљено као сасвим људско. То ће бити малобројно и апсолутно контролисано друштво.

Савремена правна држава и владавина права за само два века стигли су готово до поништавања својих изворних етичких и традиционалних садржаја. Вероватно је да ће бити задржана само форма правне државе и владавине права, док ће њихова садржина бити напуштена и „окренута наопако“. Ако се то догоди, људска грамзивост за влашћу светских патократа биће незаслужено награђена. Тако ће још једна добра идеја људског рода завршити као његова историјска епизода.

6. Коста Митровић (са проф. др Марком С. Трајковићем), *Људска права и савремена правна држава*, „Правни живот“, Год. LXIV, свеска IV, Књига 578, бр. 12, Београд 2015, стр. 440–457 [YU ISSN 0350-0500; UDK 34 (497.11) (05)].

Од свог настанка, правна држава је чврсто била повезана са утврђивањем и гарантовањем основних грађанских слобода и права. Од тог тренутка, списак тих права је стално прошириван прво економским правима везаним за област рада и производње, затим социјално-економским и тзв. „културним правима“ итд., све док од средине прошлог века та права нису проширена на области које нису искључиво или уопште везане за државу и јавну власт.

На тим основама настале су две главне концепције о људским правима у условима правне државе и владавине права. Прва заговара идеју да савремена либерална држава и даље треба да буде неутрална када је реч о индивидуалном идентитету, који треба схватити као збирни појам за укупност припадајућих грађанских и људских слобода и права, те стога неутрална и у погледу оправдања и примене начела друштвене правде. Друга, комунитаристичка концепција (*Self-Conception Theory*), сматра да либерална концепција индивидуализма превише истиче процедуралну страну правне државе и занемарује суштинске везе које сачињавају идентитет појединца заснован на полу, раси, религији итд. Према њеним заговорницима, човек је аутономно биће у односу на друге. Њега интересује само то да се представи у светлу својих суштинских полних, расних, религијских и других обележја. Та обележја се схватају, како је поменуто, као његов индивидуални идентитет, али се предност даје колективном идентитету групе којој појединац припада.

Најновије је да се правна држава и људска права све учесталије разматрају у светлу стварања некаквог трансхуманог друштва у коме би колективни идентитет било које друштвене (аскриптивне) групе однео потпуну превагу над индивидуалним идентитетом појединца. Само, да ли се тада уопште може говорити о људским правима у традиционалном либералном или либертаријанском смислу.

Како год било, правна држава се и данас готово без изузетка везује за постојање демократије и најширу могућу скалу грађанских и људских слобода и права подржаних старим и новим правним инструментима за њихову заштиту. У противном, у веома кратком времену ништа не би остало од људских права и правне државе. Дакле, где год се не поштују основна грађанска права, као и безобалне људске слободе и права, тамо не само да нема тих права, већ не може да постоји ни правна држава, макар само у декларативном формалном облику.

Легитимност је заједно са законитошћу и изборношћу прешла дуг пут од пуке силе до права као основа државне власти, што оличава правна држава. Такав развој и преображај, међутим, никад се није одвијао мимо потребе да се оправда доминација државне власти, чак и у правној држави. Али, државна власт се све више ограничава и чини јавним послом, јер је држава у исто време носилац правног регулисања које не мора само да се заснива на доминацији.

Између силе државне власти и друштвене сагласности о државној власти, очигледно посредују начела легитимности, законитости и изборности. То није случајно, јер „Моћ је склона обести а слобода дрскости, и стога су врло ретко у добрим односима“. Захваљујући том уверењу и опредељењу, сама сила државне власти не може да буде трајно легитимна. Власт мора да се врши поуздано, а не самовољно. И тек таква власт се може сматрати јавном службом, а држава исправно правом уређеном организацијом. У таквој исправној држави успешни су и њени грађани. Данас у модерним демократијама исправност државне власти потврђују избори.

Легитимност, законитост и изборност представљају изванредно значајна начела без којих не може да се замисли ниједан друштвени и правни поредак. Али, то нису једина таква начела. Ипак, захваљујући управо овим начелима, може да се доведе у везу модерна државна власт са њеном ваљаношћу, тј. исправношћу, коју би требало и данас да оличава правна држава.

Легитимност, законитост и изборност не важе само за државу и њену организацију, већ за све корпорације и друге субјекте на које се право односи. Та начела само у држави, због значаја државне власти, имају тако посебно важну улогу и место. Али, свуда где у друштву постоји интерес да се заједнички и на трајан начин дела, она постоје и примењују се. То важно својство представљају легитимност, законитост и изборност као темељна друштвена и правна начела без којих не може да се замисли демократски друштвени поредак са правном државом.

НАПОМЕНА: уколико је кандидат објавио више од 3 рада, додати нове редове у овај део документа

ИСПУЊЕНОСТ УСЛОВА ЗА ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат испуњава услове за оцену и одбрану докторске дисертације који су предвиђени Законом о високом образовању, Статутом Универзитета и Статутом Факултета.

ДА

Кандидат Коста Д. Митровић испуњава услове за оцену и одбрану докторске дисертације који су предвиђени Законом о високом образовању, Статутом Универзитета у Нишу и Статутом Правног факултета у Нишу.

Радови које је кандидат Коста Митровић написао и објавио вредновани су у овом извештају према Категоризацији домаћих научних часописа за друштвене науке за 2013. годину коју је усвојио Матични научни одбор за друштвене науке Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије. Пошто је кандидат испунио све школске обавезе на академским докторским студијама, а то укључује и окончање процедуре за приступање одбрани докторске дисертације, Комисија је утврдила да Коста Митровић испуњава све услове и да може да брани своју докторску дисертацију под називом *Правна држава као идеја и етичка вредност* пред овом Комисијом.

ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кратак опис појединих делова дисертације

Докторска дисертација Косте Митровића *Правна држава као идеја и етичка вредност* подељена је на увод, десет глава и завршно разматрање.

Увод: Зашто о правној држави? Кандидат истиче да је његов главни задатак да у раду брани нужну повезаност права и морала на примеру идејне и етичке утемељености правне државе, у истој мери колико и разборитост сталног

наглашавања разлике између правне државе каква јесте и каква би у моралном смислу требало да буде. О тој врсти преображаја у новије време није довољно писано на систематски начин, иако управо он може да назначи шта ће се са правном државом догађати у скорој будућности. С друге стране, за аутора основну идеју у раду представља очигледна чињеница да је правна држава крхка творевина. Управо том чињеницом аутор објашњава њен убрзани двовековни преображај. Невоља је у томе што се такав преображај више не може сматрати усавршавањем идеје правне државе и владавине права, већ њиховим заласком или етичким, идејним и практичним пропадањем. Необично је да је до њега дошло управо у најразвијенијим земљама Запада, јер многе друге земље нису достигле ниво ни нормалне традиционалне правне државе и владавине права.

Прва глава: Идејна и етичка раван правне државе. У овом делу су наведена карактеристична правна, аксиолошка и етичка учења која се баве истраживањем правних облика државе, као и питања која се разматрају у тим учењима, нарочито питање постоји ли идеални тип државе и који је облик државе најбољи. Изгледа да је неизменично давање различитих одговора окончано тек у другој половини XIX века у корист правне државе. Као што може да се примети, питања који је тип државе идеалан, а који најбољи, чисто су идејног и етичког карактера. Она показују да није могуће пратити преображај појава без праћења преображаја идеја и схватања вредности које им претходе и изазивају их. И данас се може утврдити да је идеални правни облик државе Платонова меритократија, а најбољи правни облик државе Аристотелова политија, чије елементе садрже савремена правна држава и владавина права. Такође, и данас најгори правни облик државе представљају патократија и клептократија.

Друга глава: Развој државе као правне организације. Захваљујући одговору на питање који је облик државе најбољи, аутор истиче да је могуће разликовати државу безакоња (*No-law State*) и законску државу (*Lawful State*) од правне државе (*Rechtsstaat*). Наведена разлика показује још једну важну ствар: да све државе нису правне зато што су правне организације. Најгори облик је држава безакоња, а најбољи правна држава, односно владавина права. Очигледно, државе нису правне само зато што су правне организације. Правна држава захтева нешто што је чини најбољим обликом правне организације државе, а то је испуњеност етичким вредностима. Захваљујући правној држави, слободан човек слуша, а не служи. Он има шефове, али нема господара. Он слуша само законе. Захваљујући законима он се покоравља људима.

Трећа глава: Појам правне државе: У правној држави основно начело представља да сва правна правила, када су донета, и све док важе, имају подједнаку обавезну снагу како за оне који управљају тако и за оне којима се управља. На тај начин, аутор у једно се спаја две важне идеје: идеју о свеопштој правној обавезности и владавини правила са идејом о садржини правне државе. Прва идеја важна је за одређивање формалног појма правне државе, а друга за одређивање њеног материјалног појма.

Правна држава у формалном смислу представља такав правни облик у коме су сви једнако обавезани правом. Али, одређивање појма правне државе у садржинском смислу изазива неупоредиво већа спорења међу писцима. Према једнима, који предност дају форми над садржином правне државе, важна је само идеја опште нормативности, док је садржина правне државе променљива и мање важна. Правна држава је тек нешто више од процедуралног облика. Према другима, управо је садржина правне државе оно поуздано мерило за одређивање њеног појма. Она може постојати само у демократским порецима. Само се у њима легитимност изводи из легалности.

Поред правног значења, постоје и друга значења правне државе, на пример, њено етичко, економско, политичко и организационо значење. Тек заједно узета, ова значења омогућавају стварање савременог појма правне државе која може да штити права појединаца и да буде орган права. У њој треба да владају право и закони јер нико не може да буде изнад закона, па ни законодавац. Тиме се потврђује главна идеја: да је задатак правне државе да ограничи државну власт, рационализује је и деперсонализује. Само се за такву државу може рећи да је у исто време правна и демократска.

Четврта глава: Врсте савремених правних држава. Аутор прво описује развој савремене грађанске државе који се одвијао у неколико фаза, а затим обрађује појмове културне и социјалне правне државе, који представљају врхунац у развоју идеје и прихватању етичких вредности. До тога је дошло захваљујући преовладавању схватања да правно знање, специјализовано правничко знање и познавање алтернативних и субсидијарних норми, вредности и правног осећаја (*правног етоса*) омогућавају успостављање културне правне државе (*Kulturstaat*). Тиме је истакнуто да је савремена правна држава преузела на себе вршење одређених социјалних и културних задатака не одричући се свог либерално-

демократског карактера. Обављајући ту своју „културну мисију“, она се не устручава да позове на одговорност сопствене органе када се огреше о право и поредак, што значи да је у „културној држави“ створено најповољније окружење да право буде сигурно и утемељено на чињеницама, а не на личним судовима у појединачним случајевима.

Садржај правне државе није одређиван само према задацима културне државе, већ и према задацима тзв. „државе благостања“ (*Welfare State*), чиме је интересовање за правну државу средином XX века усмерено на социјалну страну „друштва обиља“ (*affluent society*) и одређивање појма „социјално-правне државе“ која почива на идејама једнакости, слободе и солидарности у друштвеном окружењу мешовите привреде, политичке демократије и развијеног система социјалне сигурности. Тако замишљена социјално-правна држава усредсређена је на питања економске, тј. социјалне демократије и успостављање и остваривање економских и социјалних права која се у области рада испољавају у облику радничке или неке друге врсте партиципације

Пета глава: Савремена правна држава и људска права. Од свог настанка правна држава је била повезивана са утврђивањем и гарантовањем основних грађанских слобода и права. Од тог тренутка списак тих права је стално прошириван, истиче аутор. На размеђи XIX и XX века грађанска права су проширена економским правима везаним за област производње, затим социјално-економским правима везаним за рад, а од средине прошлог века и културним правима у најширем смислу. Заједничко им је да се сматрају моралним, природноправним, историјски старијим (преддржавним), атомистичко-индивидуалистичким итд. слободама и правима. Читав тај процес проширивања људских слобода и права учвршћен је стандардизовањем људских слобода и права у бројним међународним документима (декларацијама, конвенцијама, пактовима, протоколима итд.) који су донети да би се додатно ујединило њихово остваривање.

Данас се садржај правне државе, готово на ултимативан начин поистовећује са људским слободама и правима које нису искључиво везана за област државе и јавне власти. Посебно место међу овим другим данас припада правима најразноврснијих аскриптивних група.

Упоредо са проширивањем списка грађанских и људских слобода и права, мењали су се облик и садржај правне државе. Данас се воде жестоке расправе поводом одређивања садржаја данашње неолибералне (либертаријанске) или, могуће будуће, комунитаристички замишљене правне државе која представља теоријску припрему за оправдање увођења државе националне сигурности у пракси, али и за могуће друге врсте интеграција.

Како год била замишљена или одређена, правна држава се готово без изузетка и данас везује за постојање демократије и прокламовану најширу могућу скалу грађанских и људских слобода и права подржаних старим и новим правним инструментима за њихову заштиту. Али, одвија се и другачији процес којим се грађанске слободе и права све више ограничавају на рачун непримереног проширивања људских слобода и права. То оживљава стару идеју о нужној толеранцији која, наравно, није безобална као што су људске слободе и права акриптивних група. Ту идеју је најјасније изразио Волтер речима не слажем се са тим што говориш, али ћу до смрти бранити твоје право да то слободно кажеш. Јасно је да са свиме осталим што може да уследи из ове чувене Волтерове реченице треба поступати опрезно и одмерено, због могуће злоупотребе те величанствене идеје.

Шеста глава: Услови, приговори и изазови савременој правној држави. Велика разноврсност која се придаје садржају правне државе, као и њен ништа мање драматичан развој, нису могли да одстране или барем ублаже неколико старих и нових изазова који је угрожавају. Међу њима, нарочито место припада израженом нормативизму који, подржан претераним произвођењем прописа, може да доведе до стварања номократије и аномије права. Постоје и нови програмски и технолошки изазови, који се данас веома лако могу довести у везу са идејама и процесима глобализације и наднационалног удруживања. Постоје и изазови чисто везани за демократију, која се све изразитије своди на процедуру гласања грађана када власт одлучи да распише изборе. Такве најновије промене навеле су поједине писце да суморно закључе како је дошло до краје демократије и права на самоодлучивање легитимних учесника, да је у току драстично растакање суштине демократског начина владавине, односно да је већ сада устоличена модерна форма тоталитаризма. Важно место припада и потпуно новим технолошким изазовима. Многе ствари већ су заједничке: изумирање шума, река, мора, уништавање земљишта, воде, ваздуха, изумирање бројних животињских врста итд.; речју, свеопште загађење и затирање живота на планети. Аутор закључује да и овде постоје два мерила; правна држава важи само за богате и

развијене земље, али не и за сиромашне и земље у развоју. Посебан технолошко-еколошки изазов представља свеопште загађење радиоактивним отпаcima у најширем смислу, генетски експерименти итд.

Аутор закључује да савремена правна држава, сучељени са новим изазовима, почива на претпоставкама које не може да гарантује и оствари. Због тога је треба првенствено схватити као драгоцен покушај да се друштвеним сукобима да потребан легитиман и законит облик. У немогућности да се таквом циљу удовољи, налазе се разлози за осипање и разарање правне државе, нарочито њене етичке и природно-правне стране. Ипак, наставља аутор, то не значи да хуманистичку идеју правне државе треба одбацити пошто је одиграла изузетну улогу у преобликовању колективне свести, популарисању и правном утврђивању вредности које су блиске идеји слободе и правде. Уместо разарања и напуштања, циљ би требало да буде даље прилагођавање и усавршавање правне државе. А то значи да правна држава треба да се оспособи за решавање нових изазова са којима се сучељава додатном подршком и успостављањем нових демократских механизма. То је могуће постићи подржавањем демократских струја у друштву, економском помоћи, укидањем протежираног положаја судства у корист законодавне власти, спречавањем рефеудализације правног система који најмоћнијима обезбеђује готово феудалне привилегије у погледу одговорности за причињене штете природи и друштву и другим подстицајима за развој правне државе.

Седма глава: Стварање државе националне сигурности. Данас је сасвим очигледно да увођење стања државне нужде може згодно да послужи као основ за ограничавање или укидање правне државе, будући да се његово увођење може злоупотребити. Тиме се постиже супротно од жељеног – да се увођење ванредног стања због очувања демократије и јачања заштите људских права преобрати у средство за одржавање недемократске власти или за извођење државног удара којим се руше устав, демократија, правна држава и владавина права. А то води ка стварању тзв. „државе националне сигурности“ (*Emergency State, National Security State*). Треба нагласити да се стање државне нужде или ванредно стање може увести само у демократским правним државама пошто у онима које то нису перманентно ванредно стање представља њихово редовно стање. Аутор закључује да није реч о новој врсти правне државе, већ замени за савремену грађанску демократску правну државу. Држава националне сигурности представља образац правне организације државе са великим дискреционим и другим овлашћењима извршне власти, а не нову врсту правне државе као обрасца правне организације. Њена овлашћења подсећају на полицијску државу из доба просвећеног апсолутизма. Као таква, она је у исто време корак уназад од правне државе и корак унапред ка стварању нове тоталитарне државе.

Осма глава: Наднационална правна држава Европске уније и међународна владавина права. За разматрање преображаја савремене правне државе нарочито интересантан случај представља садашња Европска унија, која се сматра специфичном политичком заједницом или „заметком федералне државе“, као и њено комунитарно право, које се такође убрзано ствара доношењем наднационалних извора права који нису сасвим карактеристични за европски континентални и англо-саксонски систем. На тај начин се ствара, истиче аутор, наднационални систем владавине права који је проглашен у најважнијим документима ЕУ, нарочито у Уговору из Мастрихта 1992. године. То дозвољава да се говори о наднационалној правној држави или владавини права. Наднационално начело владавине права нарочито је спроведено у области политике правосуђа и основних права која имају за циљ очување и унапређење Европске уније као простора слободе, безбедности и правде. Ипак, сви најважнији документи нису доступни јавности и не постоји право на жалбу Европском суду. Такође, често се иза затворених врата одлучује о стварима о којима грађани немају појма, иако су итекако погођени последицама тако донетих одлука. Једно је сигурно: грађанима Европске уније биће бити веома тешко да се организују и супротставе одлукама које су већ донете у другом делу Повеље о основним правима, Завршном акту, политичким смерницама итд. Још једном се показује да није довољно имати само мишљење о начелима, већ у још већој мери о детаљима. Да су грађани почели да мисле и о детаљима, а не само о начелима, можда показује референдумски излазак Велике Британије из Европске уније 23. јуна 2016. године (*Brexit*). Тиме је космополитска идеја наднационалне правне државе, односно владавине права, уступила пред националном идејом правне државе и владавине права.

Поред наднационалне, постоји међународна владавина права. Односи се или на државе и друге субјекте међународног права, или на првенство међународног над унутрашњим правом, или на глобалну владавину права у којој појединци нису везани за националне прописе већ правила глобалне заједнице, што није толико спорно. Али, спорно је у чему се она данас састоји.

• Можда је за потпуније разумевање преображаја правне државе и владавине права интересантно задржати се само на најновијем учењу о постојању две врсте међународне владавине права: *thin* (танке, ретке) и *thick* (дебеле, густе) *rule of law*.

Прва (дебела, густа) врста владавине права, карактеристична наводно за западне демократије, садржи поред суштинских правних, још моралне и вредносне састојке. Због тога она има супстанцијални карактер и доживљава се као сама суштина праведног друштва које подразумева постојање слободе и демократије. Друга (мршава, танка) врста владавине права не испуњава те високе услове. Више је окренута формалним и инструменталним странама владавине права, оним где демократија и морал нису важнији од заштите имовинских права и постојања ефикасног правосуђа. Наведено разликовање између две врсте владавине права не помаже појашњењу ових појмова ни теоријски ни практично. Уместо тога, они постају све мање одређени, тешки за објашњавање и примену због различите садржине која им се придаје.

Изгледа да ће у будућности државна права све више деловати у оквирима наднационалних државних поредака, будући да „правни плурализам међународног типа нагриза етатистичко право једнако као и суверену власт“. Тиме се нагриза само језгро међународне владавине права, јер се све чешће у међународним документима разликују две владавине права, тј. *thin* и *thick rule of law*, а то значи да се одустаје од постигнуте унификације правне државе и владавине права.

Девета глава: Глобализам и светска владавина права. Када је реч о светској супер-држави или барем једној светској влади, савремена схватања је одређују као будућу светску федерацију држава. Таквој, глобалистичкој идеји светске државе или барем светске владе треба да одговара иста таква космополитски надахнута универзалистичка идеја правне државе, тј. владавине права. Очигледно, идеја светске државе представља посебну варијанту модерне идеје државе, само развијену до својих крајњих граница, насупрот садашњим националним државама са владавином права.

Изгледа да ће у блиској будућности и државна права све више деловати у оквирима наднационалних државних поредака, јер правни плурализам међународног типа нагриза етатистичко право једнако као и суверену власт, све до једног могућег тренутка у коме би се наднационални пореци стопили у универзалан поредак ма како замишљене Светске државе.

Ако се једног дана успостави светска држава, требало би да изгледа као држава мултиполарног света, вишеслојне владавине, максимално децентрализована, заснована на културном плурализму и начелу хетерархије. Таква светска држава требало би да се заснива на укрштању цивилизација, а не на њиховом сукобу и међусобном уништењу коме теже патократе. Само за такву светску државу могло би се рећи да је успоставила идејно и етички исправну владавину права у глобалним размерама. На жалост, и у овом случају су жеље једно, а дела друго. Малобројне владајуће елитне групе које су до сада покуповале лажним новцем (без покрића) готово све што се могло купити на планети имају другачији циљ: да уведу глобалну диктатуру и целом свету наметну Нови светски поредак. То би био Архипелаг Гулаг светских размера.

Десета глава: Правна држава и трансхумано друштво. У овој последњој глави аутор се бави питањем правне државе и владавине права у условима трансхуманог друштва и права. У таквом друштву ствара се нека врста „новог“ индивидуализма ослобођеног стега грађанског друштва. Човек постаје неиндивидуа – ма шта то значило – беспоговорно укључена у глобалну арену комуникације и симулације. Захваљујући доступности информација и прича, индивидуа у таквом друштву може себе доживљавати на многоструке начине, укључујући и онај најпогубнији за људску слободу и природу.

Одлике таквог строго контролисаног друштва су дехуманизација и депопулација подржани моралним релативизмом који дозвољава све и правним релативизмом који право тражи изван његовог контекста. Пратећи управо такве наговештаје и промене у савременим друштвима, може се са великом забринутошћу запитати: није ли правна држава свесно жртвована и напуштена, а затим систематски и према потреби рушена људска творевина која се све више бави природом и живим организмима, уместо људима због којих је створена. Такво жртвовање правне државе садржи у себи и елемент апсурдности: савремене правне државе (или владавине права) данас се све баве природом и живим организмима него људима. Према поборницима савремених еугеничких учења, који пропагирају идеју о златној милијарди људи (у повољнијим варијантама), тј. геноцид над целокупним човечанством које сада броји нешто преко седам милијарди душа (а сматрају да је довољно и триста милиона људи-робова), и камен је важнији од људског бића. Шта тада рећи о правној држави, нарочито о њеној етичности, када су све вредности једнаке и релативне, а тиме нетачне и неважне. У таквој правној држави или владавини права, треба то поновити, људи постају неважни. У ствари, они постају

свишњи, а са њима право и правна држава (владавина права). Таквим довођењем изворних идеја савремене правне државе до њихове потпуне негације, круг би се затворио на штету највећег дела људског рода и његових творевина.

Завршно разматрање: Идејни и етички преображаји правне државе – од настанка до залазка. У свом завршном разматрању, аутор рекапитулира своје карактеристичне идеје и закључује да је савремена правна држава за само два века стигла готово до поништавања свих својих изворних вредносних, етичких и традиционалних садржаја. Вероватно је да ће у будућности бити задржана само форма правне државе и владавине права, док ће њихова садржина бити напуштена. У том случају, једна добра идеја људског рода завршиће као његова историјска епизода. То показује ослонцем на три главне поставке:

– прво, да је постојање правне државе епизодног карактера. Осврнемо ли се на запамћену историју људског рода – то је скоро исто као трајање атинске демократије;

– друго, да се сама правна држава, почевши од краја XIX, успињала од либералне државе старијег грађанског друштва до социјалне државе благостања. То време се може сматрати њеним врхунцем, што важи и за владавину права;

– и, треће, да су након тога, правна држава и владавина права почели да се урушавају, изопачавају или чак скривено одбацују стварањем тзв. „законског не-права“. Можда је тај други и важнији преображаја могуће означити изразом „залазак правне државе“. На пример, већ од седамдесетих година почињу да се праве разлике између развијених и неразвијених држава у погледу поштовања правне државе и владавине права. Други, важнији одговор, пронађен је у скривеном и формалноправно покривеном ограничавању грађанских слобода и права – управо у оном што је супротно изворном смислу правне државе и владавине права. Даљи корак представљало је убрзано стварање правне државе националне сигурности, што је већ отворено учињено у неким најразвијенијим земљама. У таквој ситуацији, природне слободе и људска права почели су да се проширују и расплињавају до изопачености, и то као нека врста замене за ограничавање традиционалних грађанских слобода и права.

Уочивши такав негативан правац у пракси савремене правне државе, аутор се пита није ли правна држава свесно жртвована, а затим систематски и према потреби рушена људска творевина. Она се све више удаљава од традиционалних људских вредности у правцу стварања једног трансхуманог, дехуманизованог права, у коме људи постоје због права, а не право због људи.

Ниво остваривања постављених циљева из пријаве докторске дисертације (01. 2019 год.)

Кандидат Коста Митровић је веома успешно и убедљиво остварио све постављене циљеве из пријаве докторске дисертације.

Он у дисертацији нарочито истиче три важне идеје: да није свака правна организација државе самим тим правна држава, да правна држава мора да буде морална и да је током свог двовековног функционисања доживела огроман преображај. Такође, аутор указује на две фазе у развоју правне државе. У првој фази преображај се одвијао у правцу усавршавања правне државе, све до стварања социјалне правне државе благостања. У другом, краћем делу, који траје неколико деценија, може се говорити о опадању, заласку или тихом напуштању правне државе у корист државе националне сигурности која подсећа на полицијску државу у апсолутној монархији, у исто време када се стварају наднационалне творевине, мења карактер међународне владавине права и заговарају глобализација и трансхуманизам подржан еугеничким учењима и подухватима.

Своја запажања и своје тврдње кандидат је развио и аргументовано образложио користећи најновије податке и документе. На тај начин, успео је да пружи поуздан увид у оно што је интуитивно снажно осетио као највећи правни проблем данашњице.

Избор назначене теме већ сам по себи похвално говори о професионалном и личном интересовању кандидата и његовом размишљању о најважнијим питањима савремене правне теорије и филозофије права. Он је смело изабрао за тему своје дисертације *Правна држава као идеја и етичка вредност*, иако то, с обзиром на велики број проблема везаних за правну државу и владавину права или обим литературе, није могуће верно учинити у само једном раду, макар то била и докторска дисертација. Упркос томе, дисертација је јасана, прегледна, језгровита и даје критички увид у најновије расправе и промене које се дешавају са правном државом и владавином права. Те расправе одавно надмашују чисто правне оквире

европског континенталног и англосаксонског света, јер се ради о судбини барем цивилизованијег и малобројнијег дела човечанства.

Будући да се аутор у дисертацији бави и питањем наднационалне владавине права, па чак питањима глобалне (светске) владавине права или питањима владавине права у условима трансхумано-еугенички замишљеног друштва, то његова дисертација може да послужи као драгоцен извор података или подстицај за све радознале духове које интересује шта се може збити у не тако далекој будућности.

Истичемо са задовољством да је мс Коста Митровић као научни почетник уложио велики труд и успео да напише занимљиву, аргументовану и вредну докторску дисертацију на изабрану тему.

Вредновање значаја и научног доприноса резултата дисертације (100 речи)

Докторска дисертација Косте Митровића представља вредан покушај да се представе неки од најзначајнијих проблема савремене правне и друштвене науке. Али, аутор ту није застао. Он не само да је успео у својој намери да изузетно сложено и танано проблематику правне државе и владавине права успешно и систематски представи, већ је покушао и самостално да своје тврдње примени и тестира анализирајући две кључне ствари. Прва се односи на испитивање да ли је позитивистички начин размишљања о правној држави довољан да пружи потребне одговоре на питања која се пред њу постављају. Његов одговор је да такав позитивистички приступ није довољан. Потребно је нешто више од постојања правног закона, а то је постојање моралног закона. Друга се односи на питање колико је критика позитивистичког схватања правне државе и владавине права плодотворна за ново сагледавање ове правне појаве. Његов одговор није повољан због преовлађујућег етичког релативизма, који сам по себи ништа не значи осим што води у самовољу. Та чињеница доводи до опадања и заласка савремене правне државе што је кандидату омогућило да истражи и прикаже област најновијег преображаја правне државе о којој није много писано. А тај преображај, изгледа, није повољан за грађанске и људске слободе и права, демократију, систем поделе власти, законодавну и судску власт итд., јер правну државу своде на обичну правну организацију. Истицање ове друге, најновије стране преображаја правне државе, тај други корак у истраживању, кандидатову докторску дисертацију издваја од других, а самог кандидата представља као вредног и талентованог младог правног посленика.

Оцена самосталности научног рада кандидата (100 речи)

Пошто је пажљиво прегледана докторска дисертација, једнодушна оцена чланова Комисије јесте да је кандидат Коста Митровић написао самосталан научни рад поштујући све захтеве за израду овакве врсте рада садржаним у Упутству за обликовање докторске дисертације Универзитета у Нишу, Правилнику о докторским студијама и Правилнику о поступку давања сагласности на одлуку усвојене теме докторске дисертације и на одлуку о усвајању извештаја о урађеној докторској дисертацији Правног факултета у Нишу.

Треба истаћи чињеницу да је структура материје у раду логична, једноставна и доследна, без оптерећујућих детаља. Та чињеница доприноси језгровитости рада (написаног на 250 страница текста). Такође, материја је добро распоређена у назначеним оквирима и ужим деоним целинама.

Језик којим се кандидат служи је јасан и једноставан, што показује да је писању претходио велики истраживачки рад. То запажање потврђује велик број цитираних и коришћених (у 522 фус-нота) репрезентативних и најновијих научних домаћих и иностраних наслова из области из које је тема докторске дисертације, као и приложена литература са правним и електронским изворима.

Најзад, аргументација у радовима је убедљиво изложена. Језик којим се аутор служи је леп, а стил згуснут и ослобођен вишка речи, због чега се текст лако чита и прати.

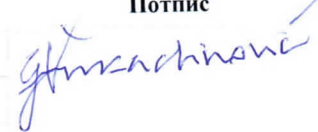
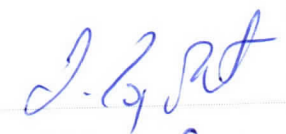

ЗАКЉУЧАК (100 речи)

На основу размотрених чињеница и изречених оцена, Комисија има част и задовољство да закључи да кандидат Коста Митровић испуњава све законске и статутарне услове да приступи одбрани своје докторске дисертације *Правна држава као идеја и етичка вредност* и предлаже Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Нишу да одлучи у складу са овим закључком.

КОМИСИЈА

Број одлуке ННВ о именовању Комисије НСВ број 8/18-01-007/16-026

Датум именовања Комисије У Нишу, 13.10.2016. године

Р. бр.	Име и презиме, звање		Потпис
1.	Др Гордана Вукадиновић, редовни професор Правнотеоријска <small>(Научна област)</small>	Председник Правни факултет Универзитета у Новом саду <small>(Установа у којој је запослен)</small>	
2.	Др Драган Чорбић, редовни професор Правнотеоријска <small>(Научна област)</small>	Члан Правни факултет Универзитета у Нишу <small>(Установа у којој је запослен)</small>	
3.	Др Марко Трајковић, ванредни професор Правнотеоријска <small>(Научна област)</small>	Ментор, члан Правни факултет Универзитета у Нишу <small>(Установа у којој је запослен)</small>	
4.	Др Славиша Ковачевић, ванредни професор Правнотеоријска <small>(Научна област)</small>	Члан Правни факултет Универзитета у Нишу <small>(Установа у којој је запослен)</small>	

Датум и место:

У Нишу, 28.10.2016. године